

president's nephews and his oldest son Ahmed Ali Abdullah Saleh. The opposition, which consisted of the Youth Movement and the JMP, found support among the strongest tribal confederations of the Hashid and Bakil and also among those who deserted the ranks of the government and military. The presence of militants on both sides led to the quick escalation of protests into bloody clashes. In attempting to prevent the destabilization of the region, GCC states entered the situation. They were led by Saudi Arabia, a country that had continuously attempted to influence the situation to its own benefit. Based on the same pattern of the Yemeni regime, Saudi Arabia created its own network of clientelist relations and, through bribing prominent tribal leaders and government representatives, and setting conditions for weakening the central government in Sana'a. Although Yemen, as a weaker state, had always accommodated Saudi Arabia, its collapse in terms of civil war was for Riyadh an overwhelming threat, especially in light of growing terrorist organizations and the millions of potential refugees it could face. Therefore, Saudi Arabia, in cooperation with the other GCC members, created a proposition under which the Yemeni president was to step down to the position of vice-president, after which elections and the proposition for a new constitution were to ensue. After a lengthy process of negotiations that took several months and was accompanied by daily protests and clashes between camps, President Saleh finally signed the agreement on November 23rd, 2011. In turn, the president, his family and his loyal collaborators were granted full immunity for all actions carried out during his thirty-three year long term of office. In the following presidential elections, a single candidate, Vice-President Abd Rabbuh Mansur Hadi, was elected on February 25th, 2012 to become the official new president of Yemen. Shortly after elections, he started to carry out a set of military reforms, by which he removed several prominent members of Saleh's family from top leading positions. Talks about the transition and about rebuilding Yemen began on the 18th of March 2013. The committees of the National Dialogue Conference have discussed different issues that matter to Yemen, such as a new form of the state, security issues, rights and freedoms etc. However, several prominent members of Yemeni opposition have refused to join the dialogue, since their persecutors from the old regime were present at the conference. Although the conference should have ended in the first half of September, the talks continue to linger, mostly because of the Southern issue, on which an agreement is very difficult. The Yemenis are still suffering from the current situation. The economy is in decline, prices are rising and the possibilities for finding jobs are become scarcer. The new parliamentary and presidential elections are planned for February 2014 and may be the first democratic elections to take place after long wait. However, there is little hope that anything will change. None of the traditional parties have undergone any inner elections that might bring new people with new perspectives and ideas to power. On the contrary, people from old the regime, such as Ali Abdullah Saleh, are still present in Yemeni politics, without punishment, and they continue to influence the domestic affairs in the country.

## Veronika Hásová a Jan Váně

### Pojetí džihádu v Lidových novinách a Právu v letech 2001–2011<sup>1</sup>

#### Abstrakt

This text is focused on the presentation of jihad in Czech newspapers over the course of 10 years after September 11<sup>th</sup>, 2001 in three periods – the first period runs from September 11<sup>th</sup>, 2001 to September 11<sup>th</sup>, 2002, followed by the years 2006–2007 and 2010–2011. The main aim of this work is to compare two different political journals (*Lidové Noviny* and *Právo*) and find out if there are some similarities or differences in constructing representations of Islam through the term jihad. This has been done in two steps. In the first step, the term jihad is analyzed throughout the articles. In the second step, two different theories (clash of civilization and multiculturalism), which might be implicitly involved in media discourse, are used for further analysis of these articles. The methodology combines two approaches – qualitative and quantitative content analyses. Eight different frames of jihad are defined through qualitative analysis: (1) duty, (2) defence/revenge, (3) holy war, (4) undefined, (5) jihad of sword, (6) "self-improvement", (7) semantic shift of jihad and (8) global jihad. The most interesting is the seventh category, which uses the term out of its religious meaning, as synonymous with a fight, chaos, aggression etc. Furthermore, this work will show that left-wing and right-wing journals don't fulfill the

1) Tato studie byla připravena s podporou grantu Institucionální podpora na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace – KSS FF ZČU.

*expectations corresponding to their political rhetoric. Articles from left-wing journals contain much more signs of the clash of civilization than they do of multiculturalism. Thus, the main result is that the political dichotomy between the right-wing and left-wing is disappearing in the Czech Republic.*

*Key words: Islam, content analysis, jihad, media, multiculturalism, the clash of civilization*

## 1. Úvod

V dnešní době se často setkáváme se sociologickou vášní diagnostikovat a zobecňovat povahu společnosti na základě jednoho rysu, což ve své práci dokládá i přední český sociolog Miloslav Petrusek (2006). Tento jev pramení převážně ze stavu společnosti, jenž je charakteristický pluralitou a nejistotou (Bauman 2004), a to i v českém kontextu.

Způsobů vyrovnávání se s danou situací existuje celá řada. Jednou z významných strategií, ke které je opětovně obrácena pozornost, je aplikace náboženství (Váně 2012). To představuje jedno z možných řešení při hledání odpovědi na otázku, jak se vyrovnat se skutečností, že dochází k rozpadu společnosti v té podobě, která doposud byla v myslích současných jedinců prezentována jako standardní sociální uspořádání. Na náboženství ovšem není nahlíženo jen jako na zdroj stability, ale je mu přisuzována i schopnost destabilizace – funguje buď jako samotný zdroj nebo jako přispěvatel k chaosu (Juergensmeyer 2007; Lechner 1993, 81–97; Lužný a Václavík 2010).

Jestliže náboženství je pro společnost potenciálním zdrojem stability či chaosu, je nezbytné odpovědět, co je kanálem pro zprostředkování jeho ať už pozitivního či negativního obrazu. Odpověď je intuitivně očekávatelná, jsou to média. A právě médií zprostředkovávaný obraz náboženství hraje nejen významnou roli, ale je i významným předmětem badatelského zájmu (Sumiala-Seppänen a Lundby 2006).

My se ve své studii obracíme právě tímto směrem. Zkoumáme, zda a případně jak se mění interpretace islámu, resp. džihádu v průběhu deseti let po 11. září 2001. K islámu obracíme pozornost proto, že se jedná o dynamicky se rozvíjející náboženství, a jenž je často zobrazován médií jako náboženství, které je zdrojem konfliktu (např. Marsden a Savigny 2009), a i v českém prostředí je islám vnímán jako „cizorodý“ prvek. Z metodologického hlediska danou problematiku ještě zužujeme tím, že cílíme svou pozornost na mediální prezentaci islámu skrze nejvíce negativně konotovaný pojem, jímž je džihád.

Na džihád se zaměřujeme z několika důvodů. Za prvé je tento pojem nejčastěji používaným termínem v souvislosti s islámem v českých médiích. Za druhé, jak již bylo řečeno, je asociován primárně s negativním obrazem islámu coby agresivního náboženství, jelikož termín džihád je téměř vždy interpretován jako výzva k svaté válce.

Zajímá nás, jak zvolená média prezentují fenomén džihádu, zda lze vypořádat nějaký dlouhodobý trend v jejich přístupu k džihádu a jakou roli v tom hraje příslušnost k „levicovému“ či „pravcovému“ tisku. Ačkoliv mezi náboženstvím a médií funguje vzájemné ovlivňování (Beckford a Richardson 2007), my se zaměřujeme

v předkládané studii jen na samotná média a jimi nastolované rámce uvažování o zvoleném tématu (džihád).

Nejprve představíme, jak je konceptualizován džihád v samotném islámu a následně přiblížíme námi zvolené teorie, které ukotvují (ne)přijímané mediální rámování zvoleného fenoménu. V analytické části pak představíme sebraná data a zjištěné výsledky.

## 2. Teoretické vymezení

Média představují stěžejní zdroj informací a jsou klíčová pro nastolení a přijetí jakéhokoli tématu a s ním spojené agendy. Tento jejich aspekt studuje *agenda setting*,<sup>2</sup> která mimo jiné zkoumá, proč jedinci některá témata chápou jako významnější než jiná a jak to souvisí s četností výskytu těchto témat v médiích (Jirák a Köpplová 2003, 182). Prokazatelně totiž dochází k tomu, že důležitá témata, resp. ta, která tak vypadají, setrvávají v lidských myslích déle a jsou sledována pozorněji, zatímco jiná témata zůstávají mimo zorné pole, jelikož nebyla tolik nebo vůbec mediálně artikulována.

Mediální pozornost obrácená k náboženstvím souvisí s tím, že ta se nejpozději od konce 80. let 20. století opětovně navracují do veřejného prostoru (Casanova 1994).<sup>3</sup> Souhrnně, náboženství se stává globální silou, s níž je nutné opětovně počítat (Beyer 2000, Robertson 2000). Otázkou ale je, zda je silou pozitivní či negativní.

A je to právě islám, který je nejčastěji asociován s agresí, terorismem, hrozbou. Významně tomuto mediálnímu obrazu napomohla událost z 11. září 2001, kdy byly spáchány útoky na věže Světového obchodního centra v New Yorku a na Pentagon ve Washingtonu. Média všude ve světě nastolovala agendu v tom smyslu, že „svět se navždy změnil“ (Lewis, Mason a Moore 2009, 1). I přesto, že se svět mění neustále, zmiňovaná událost se stala symbolem strukturální změny. Tento útok se stal impulzem k novému promýšlení a zobrazování islámu ze strany vědců, politiků a médií (srov. např. Ettinger a Udris 2009; Haynes 2009).

2) V rámci *agenda setting* jsou nastolovány tři základní typy agend: (1) mediální, (2) veřejná, (3) politická (Podrobněji ke členění jednotlivých typů agend a jejich vzájemných vztahů viz *Dearing a Rogers 1996*). Dva hlavní myšlenkové proudy, které formují teoretické úvahy uvnitř *agenda setting*, jsou z výše třech zmíněných primárně politická a veřejná agenda (srov. *Rogers, Dearing a Bregman 1993*). V českém kontextu se problematice nastolování agendy začala věnovat pozornost až po roce 2000 (srov. např. *Kalvas 2006; Kalvas a Kreidl 2007; Kalvas 2009; Trampota 2006; Trampota a Nečas 2007; Škodová a Nečas 2009*).

3) *Casanova*, se ve svém konceptu deprivatizace pokusil prokázat, že náboženství opouští v pozdně moderních společnostech své přidělené místo v soukromé sféře a vstupuje do nediferencované veřejné sféry občanské společnosti. Zde se účastní sporů o podobu legitimacy společnosti včetně bojů o překreslování doposud přijímaných společenských hranic.

Obraz islámu začal být utvářen pomocí různých slovních spojení, která se v médiích objevovala – „*násilná islámská skupina*“, „*islámská teroristická skupina*“ nebo „*islám proti Západu*“ (Lewis, Mason a Moore 2009, 3). Na základě dostupných výzkumů lze konstatovat, že od roku 2001 západní společnost nahlíží na muslimy převážně třemi možnými způsoby – jako na teroristy, na vyznavače problematické víry anebo jako na fanatiky (srov. např. Lewis, Mason a Moore 2009, 25). Zdá se, že vzájemná nevráživost mezi Západem a islámem, která má tradici i v minulosti a jež utvářela identitu řady generací (Wheatcroft 2006), může za přispění médií propuknout nanovo. Zvláště za předpokladu, kloníme-li se k proudu sociálního konstruktivismu, konkrétně k mediálnímu konstruktivismu. Podle této koncepce média vždy v nějaké míře konstruuji námi žitou realitu. Nejen to, sama média na sebe navíc často nahlížejí jako na klíčovou instituci, která je zdrojem symbolů a jež podporuje a prezentuje hodnoty života v kontextu, ve kterém se sama instituce médií nachází (McQuail 1999, 64–67). Avšak nelze zároveň ztratit ze zřetele, že mediální konstruktivismus opomíjí či významně podceňuje roli jedince, z něhož činí pasivního recipienta namísto aktivního příjemce. Přesto můžeme jen těžko zpochybnit fakt, že média utvářejí jisté obrazy, které jsou jedincům předkládány a jež na ně mají silný vliv.

Média disponují mocí „onálepkovat“ jednotlivá náboženství jako pozitivní sílu nebo naopak jako projev deviantního myšlení a záměrů. Utváří tak hranice mezi tím, co je dobré a co je špatné. Jakmile některá z náboženských skupin začne i jen zdánlivě porušovat společenské normy dané společností, je označena jako kontroverzní. Média tudíž nastolují určité významové rámce, skrze něž společnost náboženství vnímá a interpretuje. Takovým příkladem je i fenomén džihádu.

### 2.1. Vymezení džihádu a teoretické rámce

Po 11. září 2001 se stal džihád jedním ze sporných pojmů muslimské víry. Spor o pojem není vlastní jen západním médiím, ale interpretační boj se odehrává i uvnitř islámu samotného (Kepel 2006). Obecné rozlišení pracuje s distinkcí malého a velkého džihádu, kdy malým džihádem se rozumí boj s viditelným nepřítelem, zatímco pod velkým se rozumí boj se sebou samým, tzn., jedná se o způsob sebedisciplinace a seberozvíjení věřícího muslima (Mendel 1997, 189). Důraz, který je kladen na jednotlivé interpretace, je podmíněn kontextem náboženské ummy, v níž je realizován.

4) Odkazujeme se zde na etiketizační teorii (labelling theory), která vychází z konstruktivistického přístupu. Je spojována se sekundární deviací, kdy jedinec přijme nálepkou, kterou byl označen a začne sám sebe vnímat deviantně a i se tak chovat (Giddens 2005, 195–196).

Tuto dichotomickou typologii džihádu můžeme dále specifikovat. Konkrétně, jedná se o určení džihádu jako 4 typů: džihád srdce, jazyka, rukou a meče. Džihádem srdce se označuje osobní zdokonalování, džihádem jazyka je myšlena misijní činnost, tj. šíření Pravdy, džihád ruky coby charitativní činnost. A až poslední zmiňovaný džihád, džihád mečem, označuje prosazování a obranu islámské víry proti vnějšímu nepříteli různými formami násilí. Toto pojetí je i nejbližší slovnímu spojení svaté války (Mendel 1997, 26–29). Obtíž je evidentně v tom, že pro mediální svět byl džihád spojen primárně se čtvrtým typem, a média džihád rámuji skrze tuto interpretaci, o čemž mluví například Mendl, když tvrdí, že džihád se v kontextu západních zemí stává „*obětí neporozumění*“ (Mendel 1997, 8). Výsledkem je, že médiu nejčastěji užívaná interpretace džihádu se posléze stává ústředním rámcem pro uvažování o islámu vůbec.

Nuance džihádu dále nabývají odlišných významů, jsou-li zasazeny do odlišných teoretických rámců. My pro analýzu článků věnujících se džihádu v českých médiích používáme dvě protikladné teorie. Na jedné straně pracujeme s teorií multikulturalismu, na straně druhé využíváme teorie střetu civilizací.

Teorii střetu civilizací volíme proto, jelikož je tato teorie základem vnímání světa u řady médií. Dokladem budiž např. to, že optikou střetu civilizací řada médií prezentovala přípravu vojenské odvety po událostech 11. září. Teorie spočívá na předpokladu, že dynamika změn mezi společnostmi bude nesena na základě civilizačních střetů (Barša 2001, 55–56). Teorie střetu civilizací předpokládá, že „*kultura a kulturní identity, které jsou v nejširším ohledu zároveň identitami civilizačními, utvářejí ve světě po studené válce vzorce soudržnosti, rozpadu a konfliktu*“ (Huntington 2001, 12). A je to právě Huntington, který kromě vlastní teorie anticipoval, že hlavní střety mezi civilizacemi budou zejména v těch oblastech, kde se civilizace stýkají s hranicemi civilizace muslimské. Tuto hranici označuje jako „*krvavé hranice islámu*“ (Huntington 2001, 311).

Přestože byla tato teorie podrobena silné kritice a mnohými je přímo odmítnuta (Fox 2002), pro svět médií představuje velmi lákavou interpretaci. Výsledkem je, že média celkem bez zábran zaměňují hypotézu o možných střetech, za jednoznačný popis reality, aniž by např. brala v potaz, že rozdíly (potenciální to zdroj konfliktu) nejsou nezbytně dány kulturními rozdíly, ale spíše jsou výsledkem kumulace vnímané „*různosti*“ (Černý 2008, 356–357).

Druhou teorií, s níž pracujeme, je teorie multikulturalismu. Oproti střetu civilizací se teorie multikulturalismu snaží řešit koexistenci více odlišných nejen etnických skupin na jednom území. Podle této teorie si mají být všechny kultury rovné, a jedinci by neměli být segregováni na základě jakýchkoli odlišností, ale integrováni do daného společenství (Barša 2003, 19). „*Rovnoprávná koexistence forem života v multikulturních společnostech znamená, že každý občan má zajištěnou šanci vyrůstat bez osočování v kulturním světě tradice a nechat v něm vyrůstat i svoje děti [...]*“ (Habermas 2001, 146). Důraz se klade na uznání, kdy jsou zohledňovány dva přístupy – politika univerzalizmu a politika diference, které se však dostávají do vzájemného konfliktu (Taylor 2001, 59). Respektu

se má kulturám dostat pouze za podmínky, kdy neporušují individuální svobodu a důstojnost jedinců, kteří k nim přísluší a jsou rovnoprávné ve vztahu k dalším kulturám, tzn. „*musejí být dovnitř neutlačivé a navenek tolerantní*“ (Barša 2003, 93).

Teorie multikulturalismu, navzdory významnému ústupu ze slávy na počátku třetího tisíciletí, je nadále důležitá a částí médií opakovaně nastolovaná. To proto, že po dokončení dekolonizace třetího světa v 70. letech, po vítězství nad komunismem v 80. letech a při současném zintenzivňování ekonomické a kulturní globalizace se Západ musel rozhodnout, zda přijme huntingtonovskou tezi střetu civilizací, či zvolí cestu multikulturalismu, coby naděje na smír (Barša 2001, 157).

V Tabulce 1 představujeme základní znaky dvou zvolených teorií, které nám slouží jako základní rámce, jejichž (ne)výskyt sledujeme v jednotlivých článcích o džihádu.

Tabulka 1. Charakteristické znaky obou teorií / Table 1. The characteristic signs of the two theories

Střet civilizací	Multikulturalismus
rozdělení světa do 7 civilizací, kdy hranice jsou utvářeny na základě odlišných náboženství	vnímání vymezených hranic jednotlivých civilizací jako propustných
universalismus Západu, který vyvolává odpor jiných civilizací a vede ke konfliktu	uznání odlišné kultury jedinců
kontrola ostatních civilizací Západem, aby nedocházelo k ohrožení západní kultury	předpoklad začeňování prvků různých kultur do Západní kultury

Zdroj: vlastní

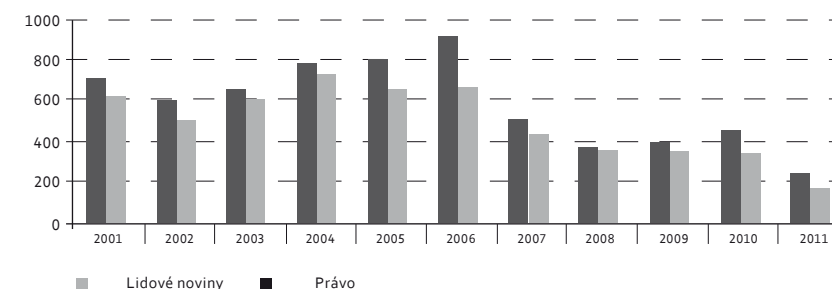
### 3. Výzkumné pole

Naším záměrem bylo zjistit, jestli v průběhu deseti let po 11. září 2001 proběhla v českém denním tisku nějaká změna v interpretaci islámu, jenž byl po útocích na WTC výrazně spojován s fenoménem džihádu. Za reprezentanty tisku byly vybrány Lidové noviny a Právo jako zástupci „pravcového“ a „levicového“ tisku. Při takovéto dichotomizaci si ale musíme být vědomi toho, že každá takováto generalizace je značně zjednodušující a je spíše jakýmsi ideálním typem. Zvolené deníky byly vybrány a přiřazeny k jednotlivým proudům vzhledem k historickým souvislostem a též (sebe)prezentacím na veřejnosti. Zatímco Lidovým novinám byla za komunistického režimu činnost zakázána a je-

jich tisk probíhal v jednu chvíli ilegálně,<sup>5</sup> Právo oproti tomu sehrálo významnou roli při propagandě komunistické strany (tehdy jako Rudé právo).<sup>6</sup> Zároveň v ostatních médiích jsou pozice těchto deníků též utvářeny v dichotomii, kterou používáme. Pro běžnou populaci jsou tak námi zvolené deníky asociovány s odlišnými politickými názory.

Nejprve byl sestaven řetězec slov, která se nejčastěji váží k fenoménu islámu. Ten byl použit k vygenerování článků z databáze Anopress. Jelikož ale v průběhu deseti let bylo islámské problematice na stránkách Lidových novin a Práva věnováno několik tisíc článků (viz Graf 1), přesněji 11 849,<sup>7</sup> byla právě s ohledem na jejich četnost provedena redukce.

Graf 1. Souhrnné počty článků v Lidových novinách a Právo k původnímu řetězci slov ke každému roku – Počty článků v průběhu deseti let / Graph 1. The total number of articles in Lidové noviny and Právo to original string of words in each year – The number of articles during ten years



K redukci jsme přistoupili v několika krocích. Nejprve jsme z původního řetězce slov vybrali to nejfrekventovanější, jímž byl termín džihád. Zároveň pro tento pojem platí, že je nejčastěji zmiňován v negativní konotaci s islámem samotným a představuje tak často užívanou negativní reprezentaci, jež zastupuje islám jako celek.

Dále byly vybrány tři časové úseky. První období bylo zvoleno s ohledem na události 11. září, aby bylo zmapováno zobrazování islámu v denících po útocích v New Yorku, tedy od 11. 9. 2001 do 11. 9. 2002. Další období, které jsme zkoumali, bylo vybráno s pětiletým odstupem. Jednalo se tedy o etapu 11. 9. 2006–11. 9. 2007. A posledním

5) Deníky.net: Lidové noviny, <http://deniky.net/lidove-noviny.html>, 18. 8. 2013.

6) Digitální knihovna střediska vědeckých informací FSV UK: Rudé právo, <http://katalog.fsv.cuni.cz/DigitalniKnihovna/>, 18. 8. 2013.

7) Počty článků uváděné v Grafu 1 k původnímu řetězci slov jsou zjišťovány k datu 26. června 2011, s výjimkou roku 2011, který je zjišťován k datu 19. září 2011

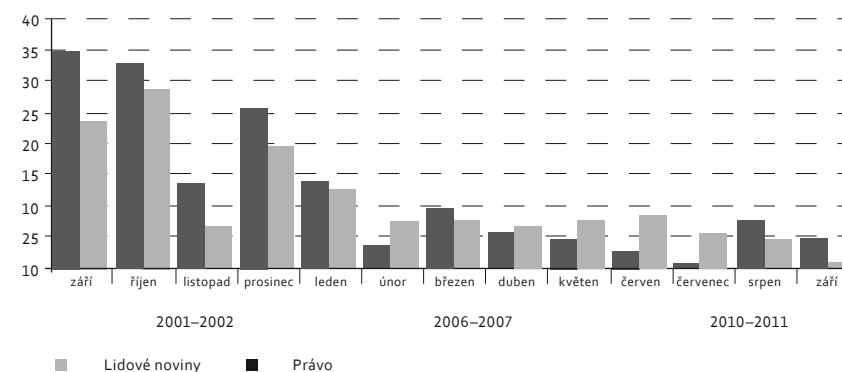
analyzovaným úsekem bylo časové rozmezí 11. 9. 2010–11. 9. 2011. Závěrečným krokem bylo vyloučení článků, kde byl džihád použit jako součást názvu organizace,<sup>8</sup> vlastní jméno či název. Tyto články neměly pro naši analýzu vypovídací hodnotu, neboť se netýkaly samotného fenoménu džihádu.

Jsme si vědomi, že analyzujeme jen parciální část z desetiletého období. Přesto považujeme za nutné předjímat možnou námitku, že v nezkoumaných obdobích mohli potenciálně dojít k jistým výkyvům ve frekvenci a četnosti asociací s islámem. Avšak my předpokládáme, že k přeměně určitého diskurzu je zapotřebí delšího časového období nebo hlubší strukturální události, která vnímání určitého jevu vychýlí jiným směrem, než jaký je doposud zastáván. K žádné takové události, která by oslabila negativní konotace islámu v médiích, nedošlo. Naopak, válka v Iráku či Afghánistánu spíše nastolený diskurz jen posilovala. Dále je pro nás důležité sledování posunu významu džihádu (islámu) od prvního období k poslednímu, kdy prostřední období slouží samo o sobě jako kontrolní.

Finální analyzovaný soubor představoval 198 článků, z toho 112 v Lidových novinách a 86 v deníku Právo, které byly vygenerovány databází Anopress k pojmu džihád. Z celkového souboru vyplynulo, že Lidové noviny slovo džihád používaly ve svých článcích o něco častěji než Právo. Ačkoli v jednom z měřených období (od 11. 9. 2006 do 11. 9. 2007) Právo vydalo 26 článků oproti Lidovým novinám, které během něj vydaly článků 19. Nejvyšší četnost článků se vyskytla v prvním období po 11. září 2001, kdy jich bylo otištěno celkem 122 (72 v Lidových novinách a 50 v Právu), což se ostatně dalo předpokládat, s ohledem na proběhnuvší události v New Yorku. V obou denících nejvíce článků vyšlo v září a říjnu (viz Graf 2). V posledním období v Právu vyšlo pouhých 10 článků obsahujících pojem džihád a v Lidových novinách to bylo o 11 více. Můžeme ale konstatovat, že slovo džihád spíše z mediálního diskurzu pozvolna mizí.

8) V daných obdobích byla nejvíce reflektována organizace Islámský džihád (Lidové noviny – 76 článků, Právo 95). Název organizace jsme vyřadili proto, že nijak nesouvisí s možnými interpretačními rámci džihádu jako události.

Graf 2. Počet článků v Lidových novinách a Právu v jednotlivých měsících v prvním období – 11. 9. 2001–11. 9. 2002 / Graph 2. The number of articles in Lidové noviny and Právo in individual months of the first period – 11. 9. 2001–11. 9. 2002



#### 4. Hypotézy

Po 11. září 2001 bylo pro média slovní spojení svaté války lákavým rámcem, neboť v sobě implicitně zahrnuje boj dobra proti zlu. V optice Západu se tedy jedná o boj osvětleného Západu proti tmářskému Orientu (Barša 2001). Dané pojetí se právě díky médiím postupně stává součástí představ u běžné populace, která pojem džihád ztotožňuje právě se svatou válkou, neboť jim to tak bylo opakovaně zprostředkováno. Naší první hypotézou je, že:

*H1: Oba deníky, nezávisle na své politické orientaci, budou výrazně užívat zejména rámec svaté války.*

Politická rétorika souvisí s určitou vizí společnosti. Pravicové strany jsou charakterizovány jako konzervativní, neboť podporují tradiční kulturní hodnoty. Je to právě míra konzervatismu, která je zdrojem obezřetnosti, ba až skepse vůči všemu novému a vůči jinakosti, a naopak nerovnost vidí jako nedílnou součást systémového uspořádání společnosti (Bobbio 1996, 58–59). Proto předpokládáme, že:

*H2: Pravicový tisk (Lidové noviny) bude inklinovat k teorii střetu civilizací více než levicový tisk (Právo).*

Naproti tomu levicová rétorika usiluje o podporu skupin, jež chtějí změnit stávající sociální řád a klade důraz na rovnost mezi jedinci a skupinami. Levicové strany prosazují rovnostářství, a to i v otázce náboženství (Bobbio 1996, 59). Proto předpokládáme, že:

*H3: Levicový tisk (Právo) bude inklinovat více k teorii multikulturalismu než pravicový tisk (Lidové noviny).*

## 5. Výsledky

Při obsahové analýze článků byly použity dva přístupy – induktivní a deduktivní (de Vreese 2005). Prvním přístupem byly postupně skrze pročitání jednotlivých článků ustanoveny rámce věnující se džihádu. Vyjma pojetí džihádu jako „svaté války“, což jsme pojímali jako součást výchozí hypotézy, jsme identifikovali ještě dalších sedm rámců. Celkem jich bylo tedy osm. Džihád jako (1) povinnost, (2) obrana/odplata, (3) svatá válka, (4) nedefinován, tzn. pojem není explicitně v textu vysvětlen, (5) džihád meče, (6) džihád jako „vnitřní úsilí“ a (7) sémantické posuny od původních významů. Osmý rámec – (8) globální džihád, se objevil v Lidových novinách ve druhém období 2006–2007 a v Právu až v posledním rozmezí let 2010–2011. Deduktivní přístup jsme zvolili při operacionalizaci teorií multikulturalismu a střetu civilizací. Byly zvoleny charakteristické znaky teorií, jež byly poté v člancích identifikovány, aby bylo možné rozhodnout, zda a v jakém periodiku se ty které znaky objevují.

Rámce mají v médiích svůj specifický význam. Můžeme je chápat jako organizující principy, které jsou sociálně sdílené a přetrvávají v čase. Mají symbolickou podobu a poskytují určité vzorce či struktury (Reese 2008, 11). Jejich funkce spočívá v tom, že slovo či slovní spojení v sobě implicitně zahrnuje především definování problému, určení příčiny (viníka, oběti) a dále také shrnutí morálního soudu a případně navržení řešení (Entman 1993). Z hlediska těchto funkcí se nyní podíváme na námi identifikované rámce.

Rámec „povinnost“ rozumíme následující. Džihád je dáván do souvislosti s výzvami z úst některých ulamá, podle nichž je džihád šestým pilířem muslimské víry, který je nezbytný k její obraně, a to „všemi prostředky“. Obrana víry, a to včetně násilí, je pak brána jako povinnost pro každého pravověrného muslima. Média v takovém případě nahlízejí jako na viníky na samotné duchovní. Druhý rámec – „obrana/odplata“, obsahuje kritiku universalismu a je spojován zejména s americkou „expanzí“ z pohledu muslimských zemí. Rámec odplaty/obranu potom džihád pojímá jako proces „zadržování“ expanzivních snah USA a jejich spojenců, avšak oproti rámci povinnosti v sobě zahrnuje nejen náboženský aspekt.

Rámec „svaté války“ naopak představuje optiku Západu, který vidí hrozbu v radikálních muslimských organizacích, neboť podporují terorismus a ohrožují západní země. Řešením je poté nabádání k boji s terorismem, např. koalici proti teroru. Rámec „nedefinováno“ je podobný předchozímu rámci, avšak se zásadním rozdílem, že média explicitně pojem džihád nevysvětlují. Stále jsou ale západní země představovány jako oběti a muslimští teroristé jako viníci. Pátý rámec „džihád meče“ je definován jako fundamentalistické převrácení učení islámu. Fundamentalisté chtějí šířit islám i za pomoci násilí. Rozdíl oproti rámci „povinnosti“ spočívá v tom, že je médii džihád prezentován jako expanzivní strategie. Šestý rámec, džihád jako „vnitřní úsilí“, obsahuje obvinění médií za špatnou interpretaci pojmu džihád. Tato situace následně poškozuje islámskou víru. Poslední dva rámce stojí mimo klasické definování, tzn., nevztahují se ani k obětem, ani k viníkům, ale „pouze“ definují situaci. Jevily se však jako velmi zajímavé pro analýzu.

Jsou jimi „sémantické posuny“, kdy termín proniká do hovorového diskurzu, a „globální džihád“, který posouvá džihád do nadnárodní roviny a spojuje ho s globalizačními procesy. Zásadní rozdíl mezi posledně zmiňovanými rámci je ten, že zatímco „sémantické posuny“ zmiňují džihád v odlišném než náboženském kontextu, vztahuje se „globální džihád“ k bojům právě ve jménu náboženského (radikálního) smyslu džihádu.

### 5.1. Období 2001–2002

Tabulka 1 znázorňuje relativní četnosti rámců džihádu v období 11. 9. 2001–11. 9. 2002. Nejvíce užívaným rámcem bylo pojetí džihádu jako „svaté války“ a to shodně u obou deníků. Právo použilo tento rámec u 56 % analyzovaných článků, v případě Lidových novin to bylo o něco méně, 47,2 %. Tento podíl se lišil díky celkové četnosti článků – v absolutním počtu Lidové noviny otiskly 34 článků ztotožňující džihád se svatou válkou a Právo 28. Relativní četnost džihádu coby „svaté války“, zdá se, dává za pravdu Miloši Mendelovi, který konstatuje, že pojem džihád se stává „obětí neporozumění“ v českých denících. Napomáhají tomu ale i samotná prohlášení islamistů, kteří uskutečňují sebevražedné atentáty ve jménu džihádu nebo k takové formě džihádu vyzývají (Mendel 1997, 8–11). Zároveň je slovní spojení „svatá válka“ pro sekulární média snadno uchopitelný rámec, který implicitně obsahuje, že proti sobě stojí „ti kladní“ (oběti, ať už konkrétní osoby nebo státy) proti těm „zlým“ (nábožensky založeným sebevražedným atentátníkům).

Naopak nejméně zmiňovaným rámcem, taktéž u obou deníků, se ukázala interpretace džihádu jako povinnosti muslimů ke své víře (Právo 2 % a Lidové noviny 4,2 %). U Lidových novin je na stejné pozici ještě rámec určitého vnitřního úsilí a sémantických posunů, což znázorňuje Tabulka 2. Sémantické posuny představují interpretačně zajímavou formaci. V námi zkoumaných případech se jedná o tři články, které používají džihád jako formu přirovnání, kdy pojem přejímají a využívají k vlastnímu specifickému výkladu. První článek se věnuje sporu Ivana Breziny s Vladimírem Justem. Just upozornil na „korupční chování ministra Kužvarta“ v kauze těžby dřeva v NP Šumava a Brezina ho obviňuje z falešné pomluvy. Situace je popsána takto:

„[...] A nebyl by to Ivan Brezina se svým privátním džihádem proti čemukoli zelenému, aby se autora za článek nesnažil očernit. [...]“<sup>9</sup>

Vzhledem k induktivní obsahové analýze můžeme říci, že prezentace džihádu zde se blíží interpretaci boje, která je však mimo islámskou problematiku. Takovéto proniknutí pojmu do odlišného diskurzu může být následkem sekularizace daného výrazu. Džihád je očištěn od náboženského smyslu a užíván jako synonymum pro boj, neboť v médiích je džihád spojován s násilím/agresí. V představené situaci se jedná

9) Jako býk na červený hadr, Lidové noviny, 3. 1. 2002

o fundamentalistický přístup Breziny, který úmyslně odmítá dialog a apriori útočí „proti čemukoli zelenému.“ Džihád je tedy konotován právě jako projev agrese.

Druhý článek, ve kterém došlo k jistému sémantickému posunu, má přímou souvislost s 11. zářím. Poukazuje na to, že síla události může mít dopad na jazyk, neboť útoky v New Yorku ovlivnily slang mladých lidí v Americe. Ti začali používat různých přirovnání, což noviny označují jako „*terror humor*“ a chápou ho jako zlehčování nepříjemné události, aby se s ní lidé lépe vyrovnali.

„[...] Jejich ložnice jsou „Ground Zero“. Překlad? Je v nich neuvěřitelný nepořádek, stejně jako v místech, kde stály zřícené mrakodrapy Světového obchodního centra. Nemoderní oblečení? „To má být burka, nebo co?“ Podobně lze přísného učitele nazvat „děsným teroristou“ a trest pro studenta „naprostým džihádem“. [...]“<sup>10</sup>

Případ ukazuje tvárnost jazyka, kdy se začnou přejímat specifická slova a aplikují se v běžné konverzaci. Opět je džihád očištěn od náboženského významu, např. od pojetí džihádu jako vlastního úsilí, a je použit v negativním smyslu. Z pohledu žáka jako trest. Podobný článek vyšel i v deníku Právo, kde je též pedagogický trest označen jako „*totální džihád*“.<sup>11</sup> Dále Právo nabízí v této kategorii ještě jeden článek, který džihád vykládá jako „*džihád jsou rozhněvaní muži z třetího světa*“.<sup>12</sup> Poslední případ z Lidových novin je podobný předešlému. Noviny informují o vtipech s teroristickou tematikou, které se po 11. září začaly šířit. Hlavní roli v nich hraje bin Ládín. A v závěru se zmiňují opět o obohacení slovní zásoby.

„[...] O přestávkách vypuká ve školách „*totální džihád*“ a písemma z matematiky? „*Úplný Kandahár*“.“<sup>13</sup>

Odlišné na tomto případě je, že nyní je džihád z části pozitivní, neboť je ve spojení s přestávkou, která je pro studenty příjemná. Z druhého hlediska ho můžeme brát jako něco zakázaného. Nastává chaos. Ale oproti předešlému příkladu jsou zdrojem džihádu sami teenageři, takže z jejich pozice jde o něco kladného, co ale může být nahlíženo učiteli jako negativní.

10) Útoky proti USA obohatily angličtinu, Lidové noviny, 21. 3. 2002

11) Ohlas teroru pronikl nyní i do studentského slangu, Právo, 21. 3. 2002

12) Jaké hodnoty chceme hájit, Právo, 20. 9. 2001

13) Usáma se stal terčem vtipů, Lidové noviny, 10. 9. 2002

Tabulka 2. Relativní četnosti rámců džihádu v období 11. 9. 2001–11. 9. 2002 ve vybraných novinových denících / Table 2. The relative frequencies of frame jihad in 11. 9. 2001–11. 9. 2002 in selected newspapers

	relativní četnost LN (n = 72)	relativní četnost Právo (n = 50)
1 povinnost	4,2%	2,0%
2 obrana/odplata	15,3%	22,0%
3 svatá válka	47,2%	56,0%
4 nedefinováno	34,7%	30,0%
5 džihád meče	18,1%	12,0%
6 džihád jako "vnitřní úsilí"	4,2%	4,0%
7 sémantické posuny džihádu	4,2%	4,0%
celkem <sup>15</sup>	127,8 %	130,0%

## 5.2. Období 2006–2007

Ve druhém zvoleném období, znázorněném v Tabulce 3, dochází k odlišení deníků, co se týče nejvíce používaného rámce. U Práva zůstala stále nejvíce artikulovanou interpretací svatá válka, objevila se v 11 článcích, což znamenalo z celkového počtu 42,3 %. Oproti tomu Lidové noviny použily tento rámeček jen ve dvou případech neboli v 10,2 % článků. Tento pokles může být způsoben tím, že pojem džihád přestal být explicitně vysvětlován (9 článků) s odkazem na předešlou rozšířenou interpretaci svaté války.

Naproti tomu se z deníků zcela vytratila interpretace džihádu jako povinnosti muslimů bránit islámskou víru všemi prostředky, i násilím, kterou používali hlavně radikální muslimové pro verbování útočnicků džihádu. Z Práva dále vymizela kategorie sémantických posunů a z Lidových novin kategorie džihádu jako obrany nebo odplaty. V tomto období nebyl džihád ani výrazně ospravedlňován, že neznamená násilí, ale že jde o boj se sebou samým. Mimo to se objevil ve dvou případech pouze u Lidových novin nový rámeček, kdy je k džihádu přidán přívlastek globální. Tento přívlastek evokuje přidání džihádu mezi globální problémy, se kterými se svět vypořádává. Symbolizuje to, že se džihád netýká už jen některých států, ale nyní je záležitostí všech.

15) Jelikož jeden článek mohl obsahovat více než jeden rámeček, může být celkový součet vyšší než 100 %.

Tabulka 3. Relativní četnosti rámců džihádu v období 11. 9. 2006–11. 9. 2007 ve vybraných novinových denících /  
Table 3. The relative frequencies of frame jihad in 11. 9. 2006–11. 9. 2007 in selected newspapers

	relativní četnost LN (n = 19)	relativní četnost Právo (n = 26)
1 povinnost	0,0%	0,0%
2 obrana/odplata	0,0%	15,4%
3 svatá válka	10,5%	42,3%
4 nedefinováno	47,4%	34,6%
5 džihád meče	15,8%	19,2%
6 džihád jako "vnitřní úsilí"	0,0%	7,7%
7 sémantické posuny džihádu	15,8%	0,0%
8 globální džihád	10,5%	0,0%
celkem <sup>16</sup>	100,0%	119,2%

### 5.3. Období 2010–2011

Tabulka 4 ukazuje, že nejčastěji užívaným rámcem zůstává u Lidových novin kategorie nedefinovaného džihádu, u Práva je tomu, vedle džihádu coby svaté války, podobně. Avšak v případě Práva oproti předchozímu období ubylo článků vztahujících se k džihádu jako vnitřnímu úsilí nebo džihádu meče. Naopak se v tomto období v Právu objevuje poprvé interpretace džihádu z globální perspektivy. Jedná se ale jen o jediný příspěvek, narozdíl od Lidových novin, které do této kategorie přidaly opět dva články.

16) Jelikož jeden článek mohl obsahovat více než jeden rámeček, může být celkový součet vyšší než 100 %.

Tabulka 4. Relativní četnosti rámců džihádu v období 11. 9. 2010–11. 9. 2011 ve vybraných novinových denících /  
Table 4. The relative frequencies of frame jihad in 11. 9. 2010–11. 9. 2011 in selected newspapers

	relativní četnost LN (n = 21)	relativní četnost Právo (n = 10)
1 povinnost	9,5%	20,0%
2 obrana/odplata	9,5%	20,0%
3 svatá válka	14,3%	30,0%
4 nedefinováno	38,1%	30,0%
5 džihád meče	4,8%	0,0%
6 džihád jako "vnitřní úsilí"	0,0%	0,0%
7 sémantické posuny džihádu	19,0%	0,0%
8 globální džihád	9,5%	10,0%
celkem <sup>17</sup>	104,8%	110,0%

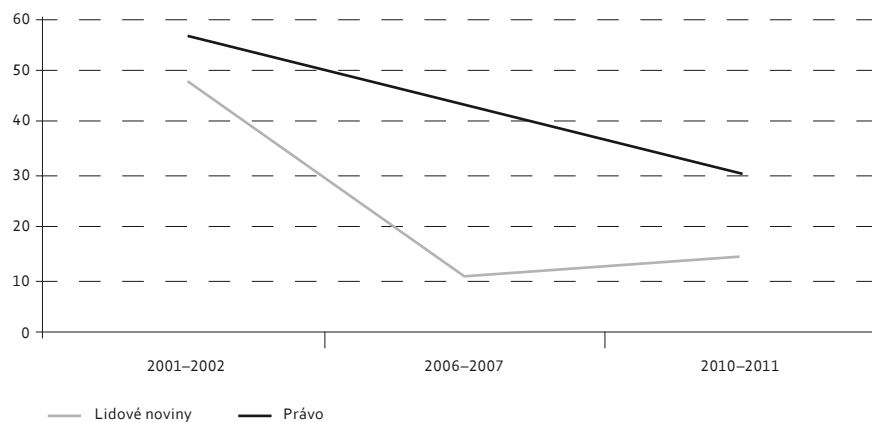
### 5.4. Shrnutí

V první řadě z Grafů 3 a 4 vidíme, že se deníky v časovém horizontu liší více v interpretaci svaté války. Právo používá toto slovní spojení ve všech obdobích častěji než Lidové noviny, které mají mírně kolísavou tendenci. Oba deníky tohoto rámce nejvíce využívají v prvním období, tedy po útocích 11. září. U Lidových novin následuje ve druhém období prudký pokles o 36,7 % a ve třetím opět mírný nárůst o 3,8 %. To, že Lidové noviny vykazují ve všech obdobích nižší četnost článků s interpretací džihádu jako svaté války, může být spojeno s tím, že naopak ve všech obdobích užívají více rámeček nedefinovaného džihádu. Tento rámeček totiž sám o sobě může odkazovat ke kategorii svaté války, neboť média mohou spoléhat na dříve již masové rozšíření určitého interpretačního rámce (džihád jako svatá válka), o němž předpokládají, že mu čtenář intuitivně „správně“ rozumí.

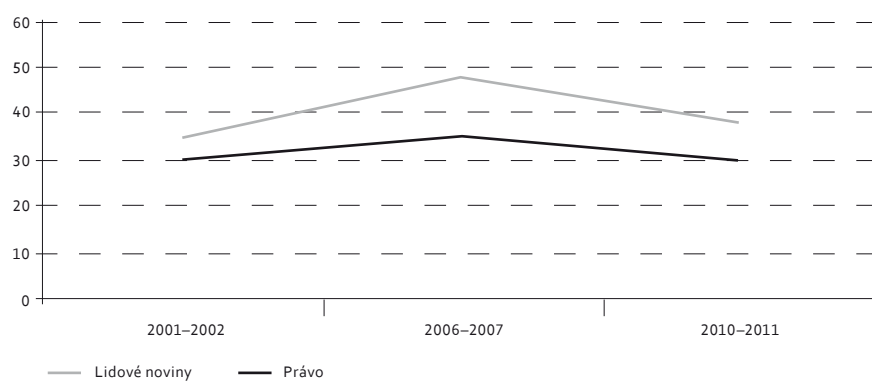
17) Jelikož jeden článek mohl obsahovat více než jeden rámeček, může být celkový součet vyšší než 100 %.



Graf 3. Relativní četnost článků s rámcem „svaté války“ v Právu a Lidových novinách v jednotlivých časových obdobích – Rámec „svatá válka“ / Graph 3. The relative frequencies of articles with the frame „holy war“ in Právo and Lidové noviny in selected periods – The frame „holy war“



Graf 4. Relativní četnost článků s rámcem „nedefinovaný džihád“ v Právu a Lidových novinách v jednotlivých časových obdobích – Rámec „nedefinovaný džihád“ / Graph 4. The relative frequencies of articles with the frame „undefined jihad“ in Právo and Lidové noviny in selected periods – The frame „undefined jihad“



Podíváme-li se na data souhrnně v Tabulce 5, vidíme, že u Lidových novin se nejvíce používaným rámcem stal nedefinovaný džihád, respektive se intuitivně předpokládalo, že mu čtenář (již) rozumí. Druhým nejčastěji užívaným rámcem bylo pojmání džihádu jako svaté války. Ve druhém analyzovaném médiu, jímž byl deník Právo, tomu bylo naopak – na prvním místě bylo rámování džihádu jako svaté války a následovalo pojetí nespécifické užívání džihádu.

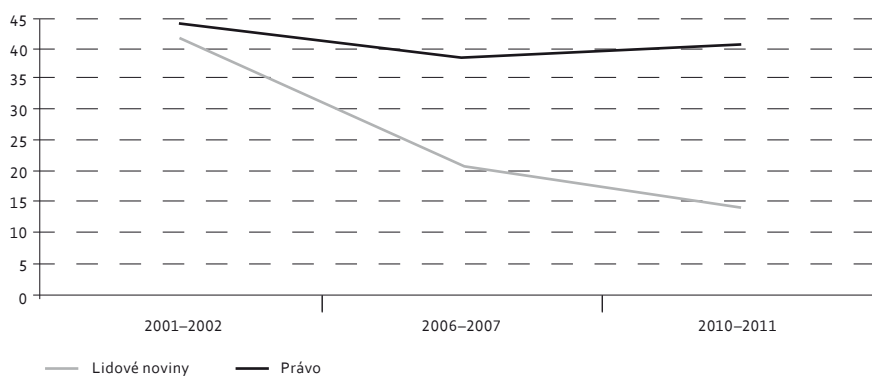
Tabulka 5. Souhrnné relativní četnosti rámců džihádu ve třech obdobích / Table 5. The total relative frequencies of frames jihad in the three periods

	relativní četnost LN (n = 112)	relativní četnost Právo (n = 86)
1 povinnost	4,5%	3,5%
2 obrana/odplata	11,6%	19,8%
3 svatá válka	34,8%	48,8%
4 nedefinováno	37,5%	31,4%
5 džihád meče	15,2%	12,8%
6 džihád jako "vnitřní úsilí"	2,7%	4,7%
7 sémantické posuny džihádu	8,9%	2,3%
8 globální džihád	3,6%	1,2%
celkem <sup>18</sup>	118,8%	124,4%

Jestliže dva nejčastěji užívané rámce byly nespécifický džihád a džihád jako svatá válka, představují významné zjištění výsledky, které uvádíme v Grafu 5. Z něj je patrné, že oba deníky tendovaly k interpretaci islámu optikou střetu civilizací. V Lidových novinách byly klasifikační znaky spojované s teorií střetu civilizací nalezeny v 41,7 %, zatímco v Právu se jednalo o 44 %. V čem se však nenaplnila naše hypotéza, a co považujeme za interpretační výzvu, je zjištění, že idea střetu civilizací je ve větší míře zastoupena v levicovém periodiku na rozdíl od pravicových Lidových novin. V posledním stanoveném období činí rozdíl mezi deníky dokonce 25,7 %. Tzn. v případě Lidových novin tendence pojmát džihád jako doklad střetu civilizací slabne, zatímco v deníku Právo je tato tendence „konstantně“ zachována.

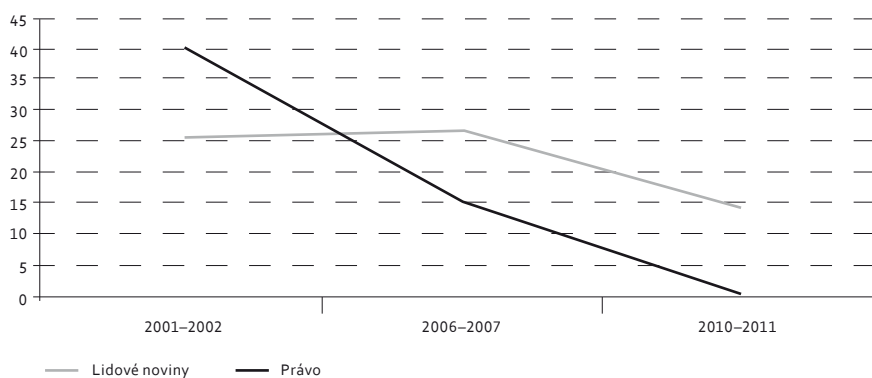
18) Jelikož jeden článek mohl obsahovat více než jeden rámec, může být celkový součet vyšší než 100 %.

Graf 5. Srovnání relativních četností znaků podporující teorii střetu civilizací v Právu a Lidových novinách – Střet civilizací / Graph 5. A comparison of relative frequencies of characters supporting the theory of the clash of civilizations in Právo and Lidové noviny – The clash of civilizations



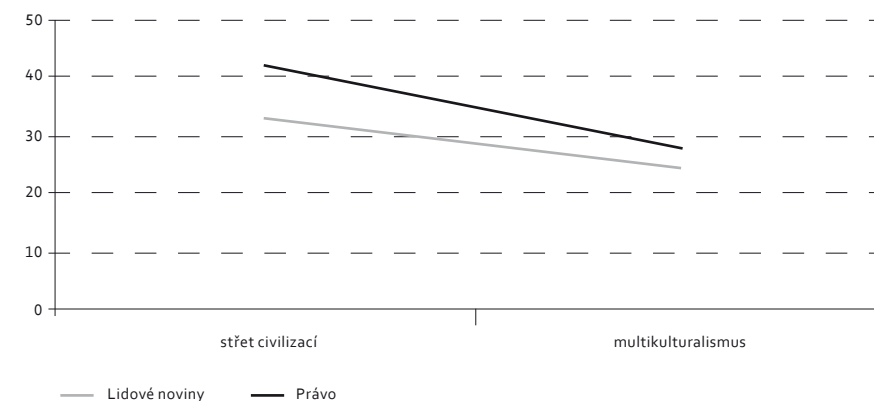
V Grafu 6 vidíme, že i definiční znaky spojované s teorií multikulturalismu jsou ve výpovědích o islámu (džihádu) v Právu nižší četnosti než v Lidových novinách. Není tomu tak sice v prvním období, kdy se v článkách Práva objevilo o 15 % více znaků podporujících teorii multikulturalismu. Avšak postupně tato tendence slábne a v posledním období se v Právu neobjevily žádné články, které by tendovaly při výkladu džihádu k teorii multikulturalismu.

Graf 6. Srovnání relativních četností znaků podporující teorii multikulturalismu v Právu a Lidových novinách – Multikulturalismus / Graph 6. A comparison of relative frequencies of characters supporting the theory of multiculturalism in Právo and Lidové noviny – Multiculturalism



V souhrnném Grafu 7 je následně patrné, že články obsahující znaky vážící se k multikulturalismu se vyskytují v obou denících. U Práva je to nepatrně (o 3,8 %) častěji než u Lidových novin. Větší a nečekaný rozdíl se vyskytuje u interpretace střetu civilizací, neboť i v souhrnném grafu je vidět, že definované znaky u této teorie převažují v deníku s levicovou politickou orientací. Tento rozdíl už je vyšší, jedná se o 8,8 %.

Graf 7. Srovnání celkových relativních četností znaků obou teorií v Právu a Lidových novinách – Porovnání teorií / Graph 7. A comparison of the total relative frequencies of characters supporting the both theories in Právo and Lidové noviny – The comparison of theories



## 6. Závěr a diskuze

Předkládaná analýza prověřovala tři stanovené hypotézy. Hned v té první jsme předpokládali, že ačkoliv se bude vyskytovat více rámců při interpretaci džihádu, nejčastějším bude interpretace džihádu jako svaté války. Tato *hypotéza 1* se potvrdila jen z části. V prvním období 2001–2002 tomu u obou deníků tak opravdu bylo. Z Grafu 3 jsme ale viděli, že tento rámec se z deníků víceméně vytrácí. Vzhledem k pročitání článků a definování jednotlivých rámců můžeme konstatovat, že v článkách se klade důraz většinou na boj proti radikálům než na boj proti sobě stojícím kulturám. Pokud články vykazovaly znaky inklinující ke střetu civilizací, jednalo se spíše o představení optiky radikálních muslimů, kteří se kloní k násilné formě džihádu. Ukázalo se tedy, že optika, kterou média konstruují, významně utváří podobu nepřítele a oběti, která se proměňuje v závislosti na sociálních změnách. Tento fakt lze spojit s utvářením kategorií „my“ a „oni“, což ve svém výzkumu prezentací událostí 11. září ukazují i Jiří Nekvapil a Ivan Leudar (2006).

Zajímavostí při nalézání rámců džihádu byla kategorie sémantických posunů tohoto pojmu. Jde o skutečnost, že původně pojem s náboženským významem se stává součástí nenáboženského diskurzu. Konkrétně se pojem v článkách vyskytoval jako synonymum pro události prostoupené konfliktem, ale bez náboženské konotace, s níž je původně tento pojem spojován.

Nenaplnily se *hypotézy 2 a 3*. Ukázalo se, že neplatí zastávaný předpoklad, že levicový deník bude, v dikci levicových deníků posledních desetiletí, zastávat spíše multi-kulturní zásady, jež by se tak měly odrazit i při interpretaci islámu respektive džihádu. Včetně toho, že by daný fenomén konceptualizoval a zasazoval do širších globálních rovin. Naopak se ukázalo, že v českém prostředí je to naopak levicové Právo, které mnohem více akcentuje a sdílí protiislámskou rétoriku. Právo je tak významným zdrojem předávání vnímání světa jako místa, v němž dochází ke střetům civilizací, v nichž islám hraje významnou roli. Obdobně vyzněly i výsledky v Británii. Zde BBC, které je spojováno s levicovým intelektualismem, opakovaně prezentovalo konflikty z muslimského světa a konflikty s muslimským světem jako trvalý globální problém. Příkladem za všechny byla prezentace izraelsko-libanonské války 2006 (Gaber a Thomas 2009) a jejího zasazení do globálního kontextu.

Nejsme si jisti, nakolik naše zjištění odpovídá předpokladům, že v dnešní době se rozdíl mezi pravici a levici stírají (Beck 2007, 191–197) a nakolik se jedná o cíleně nastavené směřování vedení deníku Právo. Mohli bychom ještě uvažovat o tom, že Lidové noviny prezentují názory a cíle zejména na intelektuálně orientované publikum, které spíše tenduje k multikulturním hodnotám. Zatímco levicové Právo svým důrazem na rovnostářství, ve smyslu redukce jakékoli odlišnosti odchylojící se o prosazování jedné, to je naší kultury, náboženství, státnosti atd., de facto jakoukoli multikulturní různost oslabuje, ne-li potlačuje. Čímž má vlastně větší tendenci přijímat a vykládat svět optikou střetu civilizací. Pro tento předpoklad ale v dané chvíli, kromě spekulativního uvažování, nemáme relevantní data.

Domníváme se však, že další výzkumy věnující se nastolování rámců a významotvorné roli médií při utváření postojů veřejnosti k náboženství obecně (či některému z jeho projevů) by měly zvážit i cílené přepólování levicových či pravicových přístupů k realitě. Případně by měly další výzkumy s podobnou problematikou usilovat o mezinárodní srovnání. Mohlo by se totiž ukázat, že orientace Práva na odmítání islámu a výrazně konfrontační pojetí islámu (střet civilizací) jako hrozby je specificky českou záležitostí.

#### Použité zdroje

##### Literatura

- BARŠA, Pavel (2001): *Západ a islamismus. Střet civilizací, nebo dialog kultur?* Brno: CDK.
- BARŠA, Pavel (2003): *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: CDK.
- BAUMAN, Zygmunt (2004): *Individualizovaná společnost*. Praha: Mladá fronta.
- BECK, Ulrich (2007): *Vynalézání politiky. K teorii reflexivní modernizace*. Praha: SLON.
- BECKFORD, James A. a RICHARDSON, James T. (2007): Religion and Regulation. In: Beckford, James (ed.): *The SAGE Handbook of the Sociology of Religion*. Los Angeles: SAGE Publications, s. 396–418.
- BEYER, Peter (2000): *Religion and Globalization*. London: SAGE.
- BOBBIO, Norberto (1996): *Left and Right. The Significant of Political Distinction*. Chicago: The University of Chicago Press.
- CASANOVA, José (1994): *Public Religions in Modern World*. Chicago: University of Chicago Press.

ČERNÝ, Karel (2008): Střet civilizací? In: Šubrt, Jiří a kol.: *Soudobá sociologie III: Diagnózy soudobých společností*. Praha: Karolinum, s. 341–359.

DEARING, James W. a ROGERS, Everett M. (1996): *Agenda-Setting*. Thousand Oaks: SAGE.

ENTMAN, Robert (1993): Towards Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, roč. 43, č. 4, s. 51–58.

ETTINGER, Patrik a UDRIS, Linards (2009): Islam as a Threat? Problematisation of Muslims in the Mass Media and Effects on the Political System. In: Marsden, Lee (ed.): *Media, Religion and Conflict*. Farnham: Ashgate, s. 59–79.

FOX, Jonathan (2002): Ethnic Minorities and the Clash of Civilizations: A Quantitative Analysis of Huntington's Thesis. *British Journal of Political Science*, roč. 32, č. 3, s. 415–434.

GABER, Ivor a THOMAS, Lisa (2009): Is the BBC Biased? The Corporation and the Coverage of 2006 Israeli–Hezbollah War. In: Marsden, Lee (ed.): *Media, religion and conflict*. Farnham: Ashgate, s. 39–58.

GIDDENS, Anthony (2005): *Sociologie*. Praha: Argo.

HABERMAS, Jürgen (2001): Boje o uznání v demokratickém právním státě. In: Taylor, Charles: *Multikulturalismus. Zkoumání politiky uznání*. Praha: Filozofia, s. 123–163.

HAYNES, Jeffrey (2009): The AKP Government in Turkey: Politics, Democracy and the Media. In: Marsden, Lee (ed.): *Media, Religion and Conflict*. Farnham: Ashgate, s. 95–113.

HUNTINGTON, P. Samuel (2001): *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers.

JIRÁK, Jan a KÖPPOVÁ, Barbora (2003): *Média a společnost*. Praha: Portál.

JUERGENSMEYER, Mark (2007): *Teror v mysli boží*. Brno: CDK.

KALVAS, František (2006): Agenda setting: Případová studie. In: České veřejné mínění: výzkum a teoretické souvislosti. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

KALVAS, František (2009): *Nastolování agendy: Role masové a interpersonální komunikace, osobní zkušenosti a genderu*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

KALVAS, František a KREIDL, Martin (2007): Jaký je vliv obsahu a struktury televizního zpravodajství na vnímání důležitosti vybraného tématu českou veřejností? *Sociologický časopis*, roč. 43, č. 2, s. 333–360.

KEPEL, Gilles (2006): *Válka v srdci islámu*. Praha: Karolinum.

LECHNER, Frank (1993): Global Fundamentalism. In: Swatos, W. H. jr. (ed.): *A Future for Religion? New Paradigm for Social Analysis*. London: SAGE, s. 19–36.

LEWIS, Justin, MASON, Paul a MOORE, Kerry (2009): „Islamic Terrorism“ and the Repression of the Political. In: Marsden, Lee (ed.): *Media, religion and conflict*. Farnham: Ashgate, s. 17–38.

LUŽNÝ, Dušan a VÁCLAVÍK, David (2010): *Individualizace náboženství a identita. Poznámky k současné sociologii náboženství*. Praha: Malvern.

MARSDEN, Lee a SAVIGNY, Heather (2009): Introduction: Media, Religion and Conflict. In: Marsden Lee (ed.): *Media, Religion and Conflict*. Farnham: Ashgate, s. 1–16.

McQUAIL, Denis (1999): Úvod do teorie masové komunikace. Praha, Portál.

MENDEL, Miloš (1997): *Džihád*. Brno: Atlantis.

NEKVAPIL, Jiří a LEUDAR, Ivan (2006): Prezentace událostí 11. 9. 2001: Bush, bin Ládin a jiní v interakci. *Sociologický časopis*, roč. 42, č. 2, s. 353–377.

PETRUSEK, Miloslav (2006): *Společnosti pozdní doby*. Praha: SLON.

REESE, D. Stephen (2008): *Prologue – Framing Public Life: A Bridging Model for Media Research*. In: Reese, Stephen D. (ed.): *Framing Public Life. Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, s. 7–31.

ROBERTSON, Roland (2000): *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London: SAGE.

SUMIALA-SEPPÄNEN, Johanna a LUNDBY, Knut (2006): *Implications of the Sacred in (Post) Modern Media*. Göteborg: Nordicom.

ŠKODOVÁ, Markéta a NEČAS, Vlastimil (2009): *Veřejná a mediální agenda: komparativní analýza tematizace veřejné sféry*. Praha: Professional Publishing.

TAYLOR, Charles (2001): *Multikulturalismus. Zkoumání politiky uznání*. Praha: Filozofia.

TRAMPOTA, Tomáš (2006): *Zpravodajství*. Praha: Portál.

TRAMPOTA, Tomáš a NEČAS, Vlastimil (2007): Intermediální agenda českých médií. *Naše společnost*, roč. 5, č. 2, s. 12–19.

VÁNĚ, Jan (2012): *Komunita jako nová naděje?* Plzeň: Západočeská univerzita.

VREESE de, H. Claes (2005): News Framing: Theory and Typology. *Information Design Journal + Document Design*, roč. 13, č. 1, s. 51–62.

WHEATCROFT, Andrew (2006): *Nevěřící*. Praha: BB/art s.r.o.

#### Novinové články

Jaké hodnoty chceme hájit, *Právo*, 20. 9. 2001

Jako býk na červený hadr, *Lidové noviny*, 3. 1. 2002

Útoky proti USA obohatily angličtinu, *Lidové noviny*, 21. 3. 2002

Usáma se stal terčem vtipů, *Lidové noviny*, 10. 9. 2002

Ohlas teroru pronikl nyní i do studentského slangu, *Právo*, 21. 3. 2002

#### Internetové zdroje

Deníky.net: *Lidové noviny*, <http://deniky.net/lidove-noviny.html>, 18. 8. 2013.

Digitální knihovna střediska vědeckých informací FSV UK: *Rudé právo*, <http://katalog.fsv.cuni.cz/DigitalniKnihovna/>, 18. 8. 2013.

#### Summary

*In the introduction, the article presents a purpose of this study that aspires to a broader context. First, there is information about the state society is in nowadays, regarding Islam and jihad and so on. Then, the work goes on with a theoretical background, which is focused on presenting the relationship between religion and media with a mention of media constructivism. Furthermore, there is a detailed description of the term jihad, which is a key concept of this text. Thus, it is important to understand this concept properly. At the end of the theoretical section, two main theories are introduced, which are crucial for deductive analysis – multiculturalism and the clash of civilizations. Then, their essential characteristics are operationalized to the signs for the analysis. The empirical section explores the selection of the term (jihad), periods and samples of newspapers, and, additionally, text contents, a section with three hypotheses, performance of results and a conclusion with discussion.*

*The most important section of the article presents the results of two analyses of articles which contain the term jihad. The articles are from Lidové Noviny and Právo during ten years after September 11<sup>th</sup>, 2001 in three periods – 2001–2002, 2006–2007 and 2010–2011. At first, eight frames of the term jihad through inductive content analysis were identified and introduced. The frames are: (1) duty, (2) defense/vengeance, (3) holy war, (4) undefined, (5) jihad of sword, (6) "self-improvement", (7) semantic shift of jihad and (8) global*

*jihad. All frames are explained in the article. As could be expected, the comparisons showed the frame "holy war" was used most of all, but only in the first period, 2001–2002, and in both newspapers. This frame began slowly disappearing in the next selected periods, i.e. 2006–2007 and 2010–2011. Furthermore, the frame called the "semantic shift of jihad" was another interesting finding from inductive content analysis. It means that this naturally religious term is nowadays a part of non-religious discourse. It is used as a kind of synonym for a type of conflict, but not a religious conflict.*

*In addition, results are given from deductive content analysis, which tests if a right-wing newspaper (Lidové Noviny) and a left-wing newspaper (Právo) tend to present different values connected with their political rhetoric. More precisely, it tests whether Lidové Noviny contains more signs of the theory of multiculturalism and Právo more signs of the theory of clashing civilizations. The expected difference was not proved. Conversely, in this article the results show that Právo is a left-wing newspaper and that right-wing Lidové Noviny tends to present anti-Islamic rhetoric, i.e. tends to present more signs of the clash of civilizations. However, it is not possible to conclude that differences between left-wing and right-wing newspapers are disappearing in our society. One reason for this is that we do not know if this situation is due to Právo's leadership, which may be doing this purposely. The results, however, should provide an impulse for other agenda-setting research that ought to consider the intentional reversal of left-wing and right-wing attitudes to reality. There could also be further international comparisons drawn, which could help to prove whether this is or is not exclusively a Czech case.*